

RIIGIKOHUS

RIIGIKOHUS
ÕIGUSTEABE OSAKOND

**RvastS § 15 ja § 17 lg 1: Kohtu poolt tekitatud kahju
hüvitamise kaebuse tagastamine**

Ringkonnakohtute praktika

Kohtupraktika lühianalüüs

Liina Kanger
haldusõiguse analüütik

Tartu

Juuni 2011

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Õiguslik regulatsioon	3
2. Tagastamisalused ringkonnakohtute praktikas.....	3
2.1 HKMS § 11 lg 4 - halduskohtu pädevuse puudumine.....	3
2.2 HKMS § 11 lg 3 ¹ p 5 – kaebuse ilmselge perspektiivitus.....	4
2.3 HKMS § 11 lg 3 ¹ p 1 – kohustuslik kohtueelne kord läbimata	4
3. Järeldused	5
LISA	6

Sissejuhatus

Asja kohtuliku läbivaatamise ettevalmistamisel tuleb kohtul hinnata, ega kaebus ei kuulu selle esitajale tagastamisele. Käesolev lühianalüüs hõlbustab kohtunikul olukorras, kui tuleb tagastada kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamise kaebus, vastata küsimusele, millisel alusel seda teha. Probleem on praktikas igapäevane, kuna kinnipeetavate kaebuste seas on palju selliseid, kus kaevatakse kohtuniku tegevuse peale õigustumõistmisel.

Lühianalüüsi aluseks on asjakohane ringkonnakohtute praktika, kokku 10 lahendit. Lahendeid, milles kohaldatakse RVastS § 15 on kokku rohkem, kui analüüsis käsitletud, kuid ülejäänud pole eelnimetatud küsimuste vastamise seisukohalt olulise tähtsusega. Sissejuhatavalt olgu märgitud, et vahemiku 2007-2011 praktika on kirju, seetõttu tasus uurida üksnes ringkonnakohtu lahendeid. Võtnuks juurde ka esimese astme, tulnuks ülevaade veelgi variatiivsem. Et analüüsi eesmärk on välja selgitada, kas on olemas parim praktika, millest juhinduda, siis tasus uurida apellatsiooniaseme otsuseid ja määrusi. Riigikohtu praktika selles küsimuses puudub.

1. Õiguslik regulatsioon

RVastS § 15 näeb ette isikule õiguse nõuda kohtumenetluse käigus, sealhulgas kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist kahel juhul:

- kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo (lg 1) ja
- kui Euroopa Inimõiguste Kohus on rahuldanud tema individuaalkaebuse EIÕK või selle protokollrikkumise tõttu asjaomases menetluses, kui rikkumine viis asja ebaõige lahendamiseni ja isikul puuduvad muud võimalused oma õiguste taastamiseks (lg 3¹).

Kahju hüvitamise korra kohta on RVastS § 17 lg-s 1 sätestatud, et kahju hüvitamiseks võib esitada taotluse kahju tekitanud haldusorganile või kaebuse halduskohtule. Taotlus kohtu poolt tekitatud kahju hüvitamiseks esitatakse Justiitsministeeriumile.

RVastS § 17 lg 1 regulatsioon ei ole ühemõtteliselt selge, andes põhjust kahtluseks, et see säte näeb ette kohustusliku kohtueelse menetluse RVastS § 15 alusel kohtumenetluse käigus tekitatud kahju hüvitamise nõudmiseks. Mitmeti mõistmise võimalust kinnitab ringkonnakohtute praktika, mis ei ole sätte tõlgendamisel järjepidev.

2. Tagastamisalused ringkonnakohtute praktikas

Järgnevalt on lühidalt kirjeldatud kõiki tagastamise põhjendusi. Põhjendus tsitaadina on kättesaadav lühianalüüsi lisast.

2.1 HKMS § 11 lg 4 - halduskohtu pädevuse puudumine

Tagastamisalusena on kohaldatakse HKMS § 11 lg-t 4 ja tagastatud kaebus halduskohtu pädevuse puudumise tõttu,¹ kuivõrd HKMS § 3 lg 2 alusel ei kuulu halduskohtu pädevusse avalik-õiguslike vaidluste lahendamine, milleks seadus näeb ette teistsuguse menetluskorra.

¹ TrtRK 30. jaanuar 2007, 3-06-1846. Sama ka asjas: 30. jaanuar 2007, 3-06-2047.

Kohus on seega tõlgendanud RVastS § 17 lg-t 1 selliselt, et justiitsministeerium on kohtu poolt tekitatud kahju nõuet läbivaatav organ. Ja järelikult on vaidluse lahendamiseks olemas teistsugune menetluskord kui halduskohtumenetlus.

Sellel alusel kaebuse tagastamine on problemaatiline seetõttu, et kohtu poolt kahju tekitamise näol on tegemist avalik-õigusliku suhte raames kahju tekitamisega, mille lahendamine siiski kuulub halduskohtu pädevusse. Kui arvata, et kohus tagastas kaebuse HKMS § 11 lg 4 alusel eeskätt seetõttu, et alguses peab selle läbi vaatama justiitsministeerium (kohustuslik kohtueelne kord), siis ikkagi kuuluks vaidlus pärast kohustusliku kohtueelse korra läbimist halduskohtu pädevusse. „Teistsugune menetluskord“ ei ole sama kui „kohtueelne menetlus“. Analüüsi autori arvates on kohtud neid mõisteid samastades eksinud.

HKMS § 11 lg-t 4 on kohaldatud ka juhul, kui kaevatud on kohtuniku tegevuse peale, mille saab kaebaja vaidlustada koos kohtulahendiga.² Sellest järeldub, et HKMS § 11 lg 4 sõnastust „lahendamine ei ole halduskohtu pädevuses“ on tõlgendatud selliselt, et „halduskohus“ tähendab ainult esimest kohtuastet, mitte kogu halduskohut kui üldmõistet. „Näidates võimaluse korral määruses, kuhu tuleb pöörduda“ tähendab sellise tõlgenduse korral juhust, et pöörduda tuleb apellatsioonikohtusse.

Ka seda tõlgendust võib kritiseerida, kuna kohtu pädevuse all kontrollitakse seda, kas asja saab läbi vaadata halduskohus või mitte. Kui asi kuulub halduskohtu pädevusse, siis kuulub see tervikuna kõigi kohtuastmete pädevusse. Sellist võimalust, et asi kuulub apellatsiooni- või kassatsioonikohtu halduskolleegiumi pädevusse, halduskohtu pädevusse aga mitte, olla ei saa.

Järelikult vaatamata sellele, et RVastS § 15 alusel esitatud kaebust on mitmel korral tagastatud HKMS § 11 lg 4 alusel, ei saa see olla õige.

2.2 HKMS § 11 lg 3¹ p 5 – kaebuse ilmselge perspektiivitus

Kolmel juhul on ringkonnakohus kohaldanud HKMS § 11 lg 3¹ punkti 5, kui on ilmne, et kohtunik pole kohtumenetluse käigus toime pannud kuritegu. Seega täidetud pole RVastS § 15 lg 1 ega lg 3¹ eeldused ja kaebus kohtu tegevusega väidetavalt tekitatud kahju hüvitamiseks on ilmselgelt perspektiivitu.

Perspektiivituse tõttu kaebuse tagastamine näitab, et kohus ei loe § 17 lg-s 1 nimetatud justiitsministeeriumit kohustuslikuks kohtueelseks organiks, vaid saab kohe ise asuda asja läbi vaatama. Perspektiivituse tõttu tagastamine on loogiline ja põhjendatud siis, kui puuduvad tõendid, et kohtunik oleks kohtumenetluse käigus pannud toime kuriteo ja isegi eeldades, et kaebaja väited on tõesed, ei saaks tema nõuet rahuldada, kui kriminaalsüüteo süüdimõistvat otsust või EIÕK otsust pole. Võib arutleda ka nii, et süüdimõistva kohtuotsuse või EIÕK otsuse puudumine on üheselt tuvastatav, seega on kohtul mõistlikum asi perspektiivituse tõttu tagastada, kui suunata perspektiivitu kaebus Justiitsministeeriumile läbivaatamiseks.

2.3 HKMS § 11 lg 3¹ p 1 – kohustuslik kohtueelne menetlus läbimata

Ühel juhul on Tallinna Ringkonnakohus jätnud tagastamisaluse märkimata, kuid lausestusest nähtub, et kohus suunab isiku esitama kahjunõude Justiitsministeeriumile: „RVastS § 17 lg 1

² TrtRK 17. mai 2010, 3-10-3047, p 7.

teise lause järgi tuleb esitada taotlus kohtu poolt tekitatud kahju hüvitamiseks Justiitsministeeriumile“.³ See lahend pärineb 2011. aastast. Seevastu ühes varasemal 2007. aastast pärinevas lahendis on sama ringkonnakohus võtnud sõnaselgelt seisukoha, et RVastS § 17 lg 1 ei ole kohustuslik kohtueelne menetlus, mistõttu HKMS § 11 lg 3¹ p-le 1 tuginedes kaebust tagastada ei saa:

Ringkonnakohus on seisukohal, et RVastS § 17 lg 1 teine lause määratleb selgesõnaliselt vaid kahju hüvitamise taotluse läbivaatamiseks pädeva haldusorgani, kuid ei reguleeri halduskohtule esitatava hüvitamiskaebuse lubatavuse eeldusi. Seega ei tee nimetatud lause erandit sama löike esimesest lausest, mille kohaselt kahjunõude saab esitada ka kaebuses halduskohtule. Eeltoodu tõttu ei ole käesolevas asjas kehtestatud vaidluse kohustuslikku kohtueelset menetlust, mistõttu HKMS § 11 lg 3¹ p-le 1 tuginedes kaebust tagastada ei saa.⁴

HKMS § 11 lg 3¹ p 1 ei ole ringkonnakohtud tagastamisalusena ka kordagi märkinud.

3. Järeldused

Ringkonnakohtute praktika kohtu poolt tekitatud kahju hüvitamise nõuete tagastamise osas ei ole ühetaoline. Kõige värskem ringkonnakohtu otsus kohtu tegevuse peale kahju hüvitamise nõudes pärineb märtsist 2011 ja siis tagastati kaebus perspektiivituse tõttu. Tuleks asuda seisukohale, et HKMS § 11 lg 4 alusel seda tüüpi kaebusi tagastada ei saa, kuna tegu on avalik-õigusliku vaidlusega, mis kuulub halduskohtu pädevusse. Analüüsist nähtub, et RVastS § 17 lg 1 ls 2 ei sisalda kohustusliku kohtueelse menetluse nõuet, mistõttu HKMS § 11 lg 3¹ p 1 tuleks samuti ühe tagastamisalusena välistada. Viimane seisukoht tugineb peamiselt Tallinna ringkonnakohtu 12. märtsi 2007. a lahendil nr 3-06-1969, milles seda küsimust käsitleti selgesõnaliselt. Kuigi on olemas ka värskemad praktikad, siis neis, hilisemates lahendites ei ole RVastS § 17 lg-t 1 kordagi tõlgendatud sama kontsentreeritult, vaid möödaminnes. Seega lähtudes Tallinna Ringkonnakohtu 2007. a lahendist, tuleks öelda, et kahju hüvitamise kaebusele kohustuslikku kohtueelset menetlust ei ole. Sama seisukohta toetavad kõik need kohtulahendid, milles asi tagastatakse perspektiivituse tõttu, mitte ei edastada justiitsministeeriumile kui esmasele vaideorganile.

Viimaseks olgu märgitud, et kui kohus lahendab kaebust esimese instantsina s.t isik ei ole enne pöördunud kahjunõudega Justiitsministeeriumi poole, tuleb ministeerium kaasata kohtumenetlusse vastustajana.⁵

³ TlnRK 25. jaanuar 2011, 3-09-2357, p 5.

⁴ TlnRK 12. märts 2007, 3-06-1969, p 6.

⁵ TlnRK 8. oktoober 2007. a, 3-06-1324.

LISA

HKMS § 11 lg 4 (pädevus)

Tartu Ringkonnakohus 30. jaanuar 2007, 3-06-1846. Sama ka asjas: 30. jaanuar 2007 nr 3-06-2047

Tartu Ringkonnakohus leiab, et Tartu Halduskohtu 28. detsembri 2006 määrus tuleb jätta muutmata ja määruskaebus rahuldamata. (Tartu Halduskohus tagastas HKMS § 11 lg 4 alusel halduskohtu pädevuse puudumise tõttu.) /---/ HKMS § 3 lg 2 alusel ei kuulu halduskohtu pädevusse avalik-õiguslike vaidluste lahendamine, milleks seadus näeb ette teistsuguse menetluskorra. RVastS § 17 lg 1 kohaselt, taotlus kohtu poolt tekitatud kahju hüvitamiseks tuleb esitada Justiitsministeeriumile. RVastS § 15 lg 1 kohaselt võib kohtumenetluse käigus tekitatud kahju hüvitamist nõuda üksnes juhul, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. See ei ole aga käesoleval juhul tõendamist leidnud.

Tartu Ringkonnakohus 17. mai 2010. 3-10-3047, p 7.

Halduskohus tagastas õigesti kaebaja taotluse (tunnistada õigusvastaseks kohtuniku tegevus, kes lubas kaebajal viibida käeraudades kohtuistungil ja selle eest välja mõista hüvitis mittevaralise kahju eest) HKMS § 11 lg 4 alusel. Halduskohtu pädevusse ei kuulu kohtuniku toimingute peale esitatud kaebuste läbivaatamine. Kohtuniku tegevuse peale on kaebajal võimalik edasi kaevata koos kohtulahendiga.

Riigivastutuse seaduse (RVastS) § 15 lg 1 alusel võib isik nõuda kohtumenetluse käigus, sealhulgas kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. Sellisel juhul on vajalik taotlus esitada RVastS § 17 lg 1 alusel Justiitsministeeriumile.

HKMS § 11 lg 3¹ p 5 (perspektiivitus)

Tallinna Ringkonnakohus 14. märts 2011, 3-10-1678, p 14.

Halduskohus leidis käesolevas asjas vaidlustatud määruses põhjendatult, et kaebus kohtu tegevusega väidetavalt tekitatud kahju hüvitamiseks on ilmselgelt perspektiivitu, sest RVastS § 15 lg 1 kohaselt eeldab õigusemõistmisel tekitatud kahju hüvitamine, et kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. Et jõustunud kohtulahendi täitemenetlusega seoses oleks mõne kohtuniku poolt toime pandud kuritegu, kaebaja ei väida ja seda ei saa asjaolude põhjal ka eeldada.

Tartu Ringkonnakohus 10. veebruar 2010, 3-09-2550, p 5

RVastS § 15 lg 1 järgi saab kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist nõuda üksnes siis, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. Seega on halduskohus õigustatult tagastanud kaebaja kaebuse HKMS § 11 lg 3¹ p 5 alusel.

Tartu Ringkonnakohus 31. august 2009, 3-09-100

Riigivastutuse seaduse (edaspidi RVastS) § 15 lg-le 1 võib isik nõuda kohtumenetluse käigus, sealhulgas kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. RVastS § 15 lg 2 p 2 järgi kohaldatakse sama seaduse 15 lg-t 1 ka kahju suhtes, mis on tekkinud väärteo kohtuvälise menetlemise käigus.

Halduskohus on 09.06.2009 otsuses põhjendatult märkinud, et pole esitatud dokumente, millest nähtuks, et on tuvastatud Ida Politseiprefektuuri ametnike poolt kuriteo toimepanemine kaebaja väärteoasjade kohtuvälisel menetlemisel ning see ei nähtu ka haldusasja toimikus olevatest materjalidest. Seetõttu ei tulene RVastS-st alust mittevaralise kahju väljamõistmiseks. /---/ ringkonnakohus tagastab apellatsioonkaebuse HKMS § 33 lg 3 p 3 alusel.

HKMS § 11 lg 3¹ p 1 ei kohaldu

Tallinna Ringkonnakohus 12. märts 2007, 3-06-1969, p 6

Ringkonnakohus on seisukohal, et RVastS § 17 lg 1 teine lause määratleb selgesõnaliselt vaid kahju hüvitamise taotluse läbivaatamiseks pädeva haldusorgani, kuid ei reguleeri halduskohtule esitatava hüvitamiskaebuse lubatavuse eeldusi. Seega ei tee nimetatud lause erandit sama lõike esimesest lausest, mille kohaselt kahjunõude saab esitada ka kaebuses halduskohtule. Eeltoodu tõttu ei ole käesolevas asjas kehtestatud vaidluse kohustuslikku kohtueelset menetlust, mistõttu HKMS § 11 lg 3¹ p-le 1 tuginedes kaebust tagastada ei saa.

Tagastamisalus märkimata

Tallinna Ringkonnakohus 25. jaanuar 2011, 3-09-2357, p 5

Eeltoodud sätetest lähtuvalt tuleb kaebajale tagastada apellatsioonkaebus nõude osas mõista välja ebaõige kohtuotsusega tekitatud kahju hüvitis. RVastS § 17 lg 1 teise lause järgi tuleb esitada taotlus kohtu poolt tekitatud kahju hüvitamiseks Justiitsministeeriumile. Ringkonnakohus juhib kaebaja tähelepanu asjaolule, et RVastS § 15 lg 1 kohaselt võib isik nõuda kohtumenetluse käigus, sealhulgas kohtulahendiga tekitatud kahju hüvitamist üksnes juhul, kui kohtunik on kohtumenetluse käigus toime pannud kuriteo. Asja lahendamisel kohaldamisele kuuluva õigusnormi tõlgendamist teisiti, kui seda teeb menetlusosaline, ei saa käsitleda kuriteona.

Õige vastustaja

Tallinna Ringkonnakohus 8. oktoober 2007, 3-06-1324

HKMS § 14 lg 2 p 2 näeb ette, et vastustajaks kohtumenetluses on haldusorgan, kelle tegevuse peale kaebus on esitatud. RVastS § 17 lg 1 kohaselt võib kahju hüvitamiseks esitada taotluse kahju tekitanud haldusorganile või kaebuse halduskohtule. Taotlus kohtu poolt tekitatud kahju hüvitamiseks esitatakse Justiitsministeeriumile. Rahandusministeeriumi kaudu oleks riik õige vastustaja juhul, kui tegemist oleks AVVKHS-st tuleneva kahjunõudega. Seega saab teha järelduse, et käesolevas asjas on kohus lisaks ebaõige materiaalõiguse kohaldamisele jätnud menetlusse kaasamata ka õige vastustaja.

Ringkonnakohtu hinnangul on käesolevas asjas õigeks vastustajaks riik Justiitsministeeriumi kaudu. Justiitsministeerium omab volitusi taotluste osas, mis puudutavad õigusemõistmisel tekitatud kahju.⁶

HKMS § 11 lg 31 p 1 ei kohaldu

Tallinna Ringkonnakohus 12. märts 2007, 3-06-1969, p 6

Ringkonnakohus on seisukohal, et RVastS § 17 lg 1 teine lause määratleb selgesõnaliselt vaid kahju hüvitamise taotluse läbivaatamiseks pädeva haldusorgani, kuid ei reguleeri halduskohtule esitatava hüvitamiskaebuse lubatavuse eeldusi. Seega ei tee nimetatud lause erandit sama lõike esimesest lausest, mille kohaselt kahjunõude saab esitada ka kaebuses halduskohtule. Eeltoodu tõttu ei ole käesolevas asjas kehtestatud vaidluse kohustuslikku kohtueelset menetlust, mistõttu HKMS § 11 lg 3¹ p-le 1 tuginedes kaebust tagastada ei saa.

⁶ Kaudselt kinnitab ka eeltoodud lahend, et on võimalik asja läbivaatamine ilma kohtueelse menetluseta.